

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Гарбінської-Руденко Альони Валеріївни на дисертацію Шарандіна Олександра Олександровича «Фінансово-правовий статус політичних партій», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Державного податкового університету на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 Право

Актуальність теми дослідження.

Актуальність дослідження фінансово-правового статусу політичних партій зумовлена необхідністю чіткого теоретичного визначення їхнього місця в системі суб'єктів фінансового права. Тривалий час у доктрині партії розглядалися переважно як інститути конституційного чи адміністративного права, тоді як їхня специфічна роль у фінансових автентичних правовідносинах залишалася на периферії наукових пошуків. Сьогодні ж партії є потужними розпорядниками як приватних капіталів (внесків), так і публічних фінансів (бюджетних асигнувань), що вимагає виокремлення їхнього особливого, двоєдиного фінансово-правового статусу, який поєднує ознаки публічного та приватного елементів регулювання.

Особливого значення набуває дослідження партій як специфічних суб'єктів бюджетного права у контексті інституту державного фінансування. Виділення коштів із державного бюджету на підтримку статутної діяльності політичних сил перетворює їх на особливих одержувачів бюджетних коштів. Наукова актуальність полягає в оптимізації фінансово-правових механізмів розподілу, використання та, головне, повернення чи призупинення цих асигнувань. Необхідно створити таку фінансово-правову модель, за якої державні кошти трансформуватимуться в ефективний інструмент розвитку демократії, а не ставатимуть джерелом пасивного збагачення партійних апаратів.

З іншого боку, фінансово-правовий статус партій безпосередньо розкривається через інститути фінансового контролю та юридичної відповідальності, які є підгалузями фінансового права. Актуальність теми загострюється через неефективність наявних процедур фінансового моніторингу за джерелами походження партійних доходів. Дослідження правової природи звітності, механізмів верифікації фінансових донорів та специфіки фінансово-

правових санкцій (таких як позбавлення державного фінансування) дозволить сформувати дієвий правовий бар'єр проти проникнення брудних капіталів у виборчу та повсякденну діяльність партій.

Наостанок, актуальність аналізу фінансово-правового статусу зумовлена глобальною цифровізацією фінансової системи, яка випередила чинне фінансове законодавство. Поява нових об'єктів фінансових правовідносин, зокрема віртуальних активів, цифрових валют та транскордонних електронних платежів, створює лазівки для анонімного фінансування політичних сил. Визначення правових меж використання цифрових технологій у партійних фінансах та розробка фінансово-правових норм для їхнього контролю є критично важливим кроком для захисту фінансового суверенітету та прозорості національного політичного простору.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дослідженні, забезпечуються комплексним підходом до вибору методологічної основи, репрезентативною джерельною базою та послідовною логікою викладу матеріалу.

Зокрема, високий ступінь обґрунтованості результатів досягнуто завдяки:

Методологічній спроможності: використанню системи загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання (зокрема, системно-структурного, порівняльно-правового, формально-юридичного та методу правового моделювання), що відповідають об'єкту, предмету та меті дослідження фінансово-правового статусу політичних партій.

Репрезентативності джерельної бази: ґрунтовному аналізу широкого масиву нормативно-правових актів України (Конституції України, Бюджетного кодексу України, Закону України «Про політичні партії в Україні», антикорупційного законодавства), міжнародно-правових стандартів, рішень Конституційного Суду України та практики НАЗК.

Теоретичному підґрунті: посиланню на фундаментальні здобутки сучасної правової доктрини, зокрема праці провідних вітчизняних та зарубіжних

вчених у сферах теорії права, конституційного права, фінансового, бюджетного та податкового права.

Емпіричний перевірці: аналізу статистичних даних, офіційних звітів контролюючих органів щодо фінансової діяльності політичних партій, а також узагальненню юридичної практики у сфері притягнення до відповідальності за фінансові правопорушення.

Висновок про достовірність: сформульовані у роботі висновки безпосередньо випливають із результатів проведеного аналізу, не містять внутрішніх логічних суперечностей та пройшли належну апробацію на науково-практичних конференціях, а також шляхом публікації основних положень дослідження у фахових наукових виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження.

Дисертація присвячена комплексному теоретичному обґрунтуванню та виробленню практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансово-правового статусу політичних партій в Україні. Автор уперше сформував систему принципів правового регулювання фінансової діяльності партій, здійснив систематизацію їхніх прав та обов'язків як суб'єктів фінансових правовідносин і запропонував модель фінансово-правової норми, що визначає їхній спеціальний статус.

У роботі удосконалено підхід до юридичної відповідальності політичних партій: запропоновано перехід від фіксованих штрафів до пропорційних санкцій, а також посилення відповідальності за порушення порядку фінансової звітності. Автор розкрив особливості правового статусу партій як неприбуткових організацій, визначив межі їхньої господарської діяльності та підкреслив важливість прозорості й підзвітності у використанні коштів.

Подальшого розвитку дістало розуміння політичних партій як багатофункціональних інститутів публічного права, що поряд із представницькою функцією виступають специфічними суб'єктами фінансових правовідносин. Доведено, що їхня фінансова спроможність і прозорість потоків мають критичне значення для стійкості держави, особливо в умовах воєнних викликів.

У дисертації системно відтворено генезу правового регулювання фінансування партій в Україні, показано причинно-наслідкові зв'язки між етапами розвитку та суспільно-політичними трансформаціями. Автор обґрунтував необхідність імплементації європейських стандартів прозорості й підзвітності, запропонував створення незалежного органу контролю, законодавче обмеження приватних внесків, заборону іноземного фінансування та впровадження електронних платформ для відкритого моніторингу фінансової діяльності партій.

Додатково, у роботі підкреслено важливість інтеграції рекомендацій GRECO, ОБСЄ та Венеціанської комісії у національне законодавство. Це дозволяє сформувати сучасну модель фінансового контролю, яка знижує ризики політичної корупції та підвищує довіру громадян до демократичних процесів.

Автор також запропонував комплексну систему санкцій та навчальних програм для політичних партій. Такий підхід поєднує правові, інституційні та освітні механізми, спрямовані на підвищення фінансової дисципліни та формування культури прозорості у партійному фінансуванні.

Важливим внеском є акцент на цифровізації процесів фінансового контролю. Використання електронних платформ для подання та аналізу звітності забезпечує відкритий доступ громадськості до інформації, сприяє підзвітності та створює умови для ефективного моніторингу фінансових потоків політичних партій.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

У дисертації чітко визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, що свідчить про продуману концепцію роботи та її відповідність обраній тематиці. Автор поставив за мету здійснити комплексний теоретико-правовий і практичний аналіз фінансово-правового статусу політичних партій в Україні, виявити недоліки чинного законодавства та практики його застосування, а також запропонувати науково обґрунтовані шляхи вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

Завдання, які були сформульовані, реалізовані послідовно й системно. Дисертант дослідив сутність політичних партій як суб'єктів права, простежив історію становлення правового регулювання їхньої діяльності, визначив ключові принципи фінансування та їх значення для демократичного розвитку. Окрему увагу приділено аналізу нормативно-правового забезпечення фінансового статусу партій, їхніх прав та обов'язків у фінансовій сфері, видам юридичної відповідальності за порушення законодавства, а також ефективності державного та громадського контролю.

Структура дисертації побудована логічна та дозволяє послідовно розкрити всі аспекти теми. Використані методи дослідження відповідають поставленим завданням, а отримані висновки ґрунтуються на проведеному аналізі та демонструють здатність автора до самостійного наукового пошуку. Робота засвідчує високий рівень володіння методологією, уміння критично оцінювати правові явища та формувати власні теоретичні й практичні пропозиції.

Таким чином, дисертація Шарандіна О.О. є завершеним науковим дослідженням, яке поєднує глибокий теоретичний аналіз із практичною спрямованістю, що робить її вагомим внеском у розвиток фінансового права та правового регулювання діяльності політичних партій в Україні.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані положення, висновки та пропозиції мають теоретичний та практичний інтерес, можуть бути використані для подальших наукових досліджень в науці фінансового та податкового права.

Отримані дисертантом результати були використані: у науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку теоретичних положень щодо визначення фінансово-правового статусу політичних партій; у правотворчій діяльності – для вдосконалення положень чинних нормативно-правових актів щодо формування ефективної системи правового регулювання фінансово-правового статусу політичних партій; у сфері правозастосування – для розвитку тлумачення положень чинного законодавства, зокрема й під час здійснення правозастосовної діяльності суб'єктами протидії фінансовим правопорушенням політичних партій; у сфері освітнього процесу – для підготовки та видання навчальної

літератури (підручники, навчальні посібники) з дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право», інших навчально-методичних матеріалів.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження.

Структура дисертації визначена предметом та зумовлена метою і завданнями дослідження, відповідає логіці наукового пошуку, і відповідним вимогам. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (183 найменування на 19 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 196 сторінок, із них основного тексту – 165 сторінок. Дисертаційний матеріал логічно побудовано і викладено відносно виділених автором розділів. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводиться перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованої роботи. Анотація представлена українською та англійською мовами.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію результатів дослідження на науково-практичних заходах.

Перший розділ дисертаційного дослідження розкриває теоретико-методологічні основи дослідження фінансово-правового статусу політичних партій розкриваючи поняття, сутність та ознаки політичних партій, як суб'єктів права аналізуючи генезис розвитку правового регулювання політичних партій в Україні та виокремлюючи принципи фінансування політичних партій.

У другому розділі дисертації досліджено зміст фінансово-правового статусу політичних партій. Проаналізовано особливості нормативно-правового забезпечення фінансово-правового статусу політичних партій в Україні, права та

обов'язки політичних партій у фінансовій сфері, та юридична відповідальність політичних партій за порушення фінансового законодавства.

Третій розділ роботи присвячений пошуку шляхів удосконалення фінансово-правового статусу політичних партій. Окремо виділено громадські організації як суб'єкти нагляду за фінансовою діяльністю політичних партій. Здійснено порівняльний правовий аналіз визначення фінансово-правового статусу політичних партій в Україні та закордонних державах та запропоновано шляхи підвищення прозорості фінансування та вдосконалення державного контролю за фінансовою діяльністю політичних партій.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Дисертаційне дослідження Шарандіна Олександра Олександровича на тему «Фінансово-правовий статус політичних партій» є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. У ході ознайомлення з дисертацією та науковими публікаціями здобувача ознак порушення академічної доброчесності не встановлено.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Шарандіна Олександра Олександровича, необхідно акцентувати увагу на окремих положеннях, що мають дискусійний характер, викликають певні зауваження та побажання і можуть бути предметом наукової дискусії під час публічного захисту дисертації:

1. Попри слушне підкреслення ролі політичних партій як ключового інституту демократичної держави, у висновках недостатньо розкрито питання їхньої інституційної спроможності та реальної участі у формуванні політичної влади. Зокрема, варто було б детальніше показати, як саме партії виконують функцію посередника між суспільством і державою в умовах сучасної України, адже формальне закріплення їх статусу у законодавстві не завжди відповідає практиці.

Крім того, перелік проблем партійної системи (слабка інституціоналізація, персоніфікованість, залежність від фінансово-промислових груп) є правильним,

але потребує більшої конкретизації щодо їхнього впливу на демократичні процеси. Було б доцільно доповнити аналіз прикладами з практики виборів чи функціонування парламентських партій, щоб показати, як ці проблеми реально обмежують розвиток внутрішньої демократії та прозорості політичного процесу.

Таке уточнення зробило б висновки більш ґрунтовними та наближеними до практичних реалій, а також посилило б їх наукову аргументованість.

2. На с. 121-122 дисертації здобувач узагальнює роль громадських організацій у сфері фінансового контролю за діяльністю політичних партій, і цей підхід виглядає переконливо, проте їх функція подана дещо ідеалізовано. Не враховано, що реальні можливості таких організацій часто обмежуються браком фінансових і кадрових ресурсів, недостатнім доступом до інформації та відсутністю належної інституційної підтримки з боку держави, що може знижувати ефективність їхнього моніторингу та аналітичної роботи. Крім того, твердження про фактичну легітимізацію діяльності громадських організацій через конституційне право громадян на участь в управлінні державними справами потребує уточнення, адже законодавство прямо не визначає контроль за фінансами партій як їхню функцію. Така діяльність може викликати дискусії щодо меж повноважень громадського сектору. Було б доцільно підкреслити необхідність законодавчого закріплення механізмів участі громадських організацій у фінансовому контролі, щоб їхня діяльність мала не лише суспільне, а й чітке правове підґрунтя. Це дозволило б забезпечити узгодженість між практикою громадського моніторингу та офіційними інституційними процедурами.

3. Пропозиція висловлена здобувачем у підрозділі 2.2. щодо доповнення Закону України «Про політичні партії в Україні» окремою статтею, яка б чітко визначала права та обов'язки партій у фінансовій сфері, виглядає доволі перспективною та може сприяти підвищенню прозорості й упорядкованості правового регулювання. Водночас варто врахувати, що такі зміни мають бути узгоджені з положеннями інших нормативних актів, зокрема Закону «Про запобігання корупції» та Виборчого кодексу України. Інакше існує ризик часткового дублювання чи навіть суперечностей у правозастосуванні. Тому

доцільно наголосити на необхідності комплексного підходу до законодавчих змін, який забезпечить узгодженість нової статті з чинною нормативною базою та сприятиме формуванню цілісної системи фінансово-правового регулювання діяльності політичних партій.

ВИСНОВОК про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Шарандіна Олександра Олександровича на тему: «Фінансово-правовий статус політичних партій», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем розкриття сутності і змісту фінансово-правового статусу політичних партій, за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою 10 Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283, від 19.05.2023 №502), наказу МОН України №40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44), а її автор Шарандін Олександр Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

доцент кафедри фінансового та податкового права

Державного податкового університету

кандидат юридичних наук, доцент

Альона ГАРБІНСЬКА-РУДЕНКО